

THE BOMBAY MERGED TERRITORIES MISCELLANEOUS
ALIENATIONS ABOLITION ACT, 1955.

(Bombay Act No. XXII of 1955).

मुंबई विलीन प्रदेश किरकोळ दुमाला वहिवाटी नाहीशा करण्याबाबत अधिनियम, १९५५

अनुक्रमणिका

प्रारंभिक.

कलमें

पान

१	लघुसंज्ञा, व्याप्ति व सुरुवात	....	....	....	....	१३१७
२	व्याख्या	....	....	....	....	१३१७
३	विवक्षित प्रकारच्या दुमाला देणग्यांना अधिनियम लागू नसणे	....	....	....	....	१३१९
४	दुमाला देणग्या व त्यांच्या संबंधांतील हक्क व बोजे रद्द करणे	....	....	....	....	१३२०
५	दुमाला जमिनीची जमीनमहसूल देण्याबाबतची जबाबदारी	....	....	....	....	१३२०
६	समाजसेवेसाठींचें इनाम म्हणून धारण केलेल्या दुमाला जमिनीच्या संबंधांतील भोगवट्याचे हक्क.	....	....	....	....	१३२०
७	वतनान्वयें धारण केलेल्या जमिनीच्या बाबतीत भोगवट्याचे हक्क	....	....	....	....	१३२१
८	वांटा किंवा गिरास वहिवाटीच्या बाबतीत भोगवटा करणारे इसम कोणास समजावे तें	....	....	....	....	१३२१
९	कलम ६, ७ किंवा ८ लागू नसलेल्या दुमाला जमिनीच्या बाबतीत भोगवट्याचे हक्क	....	....	....	....	१३२२
१०	भोगाधिकार मूल्य देण्यांत कसूर केल्याचा परिणाम	....	....	....	....	१३२२
११	दुमाला जमिनीत असलेले सर्व सार्वजनिक रस्ते वगैरे सरकारकडे निहित होणे	....	....	....	....	१३२३
१२	झाडांवरील हक्क	....	....	....	....	१३२३
१३	खाणी व खनिज पदार्थ यांवरील हक्क	....	....	....	....	१३२३
१४	जमीनमहसुलाच्या अभिहस्तांकित दुमाला जमिनीबाबत नुकसानभरपाई	....	....	....	....	१३२३
१५	रोकड किंवा मालाच्या भत्याच्या बाबतीत द्यावयाची नुकसानभरपाई	....	....	....	....	१३२४
१६	कलम ११ मध्ये उल्लेख केलेल्या मालमत्तेच्या बाबतीतील नुकसानभरपाई	....	....	....	....	१३२५
१७	दुमालदारास नुकसानभरपाई देण्याची रीत	....	....	....	....	१३२५
१८	मालमत्तेतील इतर इसमाचे हक्क रद्द करणे वगैरेबद्दल नुकसानभरपाई देण्याची रीत	....	....	....	....	१३२६

कलमें

पान

१९	सन १८९४ चा भूमि संपादन अधिनियम याचे उपबंध निवाड्यास लागू असणे	...	१३२६
२०	कलेक्टरच्या निवाड्याविरुद्ध अपील	...	१३२६
२१	महसूल न्यायाधिकरणासमोर काम चालविण्याची रीत	...	१३२६
२२	मुदत	...	१३२६
२३	न्यायालय शुल्क	...	१३२६
२४	निवाड्याचे व महसूल न्यायाधिकरणाच्या निर्णयाचे निर्णायक	...	१३२६
२५	चौकशी व कामे ही न्यायसंबंधी कामे समजणे	...	१३२७
२६	विवक्षित बाबतीत असेल तें खेरीज करून नुकसानभरपाईची रक्कम हस्तांतरित करण्याजोग्या कर्ज-रोख्यांच्या स्वरूपांत देण्याजोगी असेल.		१३२७
२७	दुमालेदारांनी दफतर अधिकृत अधिकाऱ्याच्या स्वाधीन करणे	...	१३२७
२८	सन १९४८ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक ६७ याचे उपबंध जमीनदार व कुळें यांच्या संबंधांना लागू असणे.		१३२७
२९	नियम	...	१३२७
३०	बचाव	...	१३२८

अनुसूचि.

१३२८

सन १९५५ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक २२*.

[मुंबई विलीन प्रदेश किरकोळ दुमाला वहिवाटी नाहीशा करण्याबाबत अधिनियम, १९५५.]

[३ जून १९५५.]

या अधिनियमांत पुढील अधिनियम व आदेश यांअन्वये सुधारणा, रूपभेद व फेरफार करण्यांत आले आहेत :—

सन १९५६ चा मुंबई अधिनियम ४०.

मुंबई विधि अनुकूलन (राज्य व समवर्ती विषय) आदेश, १९५६.

सन १९५७ चा मुंबई अधिनियम ३४.

मुंबई राज्यांतील विलीन प्रदेशांत अंमलांत असलेल्या निरनिराळ्या प्रकारच्या

किरकोळ दुमाला वहिवाटी नाहीशा करण्याबाबत अधिनियम.

ज्याअर्थी, विलीन क्षेत्रांत व विलीन प्रदेशांत अंमलांत असलेल्या विवक्षित प्रकारच्या दुमाला वहिवाटी नाहीशा करण्यांत आल्या आहेत ;

आणि ज्याअर्थी, सार्वजनिक हिताच्या दृष्टीने विलीन क्षेत्रांत अंमलांत असलेल्या बाकीच्या किरकोळ स्वरूपाच्या दुमाला वहिवाटी नाहीशा करणे आणि त्यास परिणामभूत व आनुषंगिक असलेल्या गोष्टींची तरतूद करणे इष्ट आहे ;

त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या सहाव्या वर्षी यान्वये पुढीलप्रमाणे अधिनियम करण्यांत आला आहे:—

१. (१) ह्या अधिनियमास मुंबई विलीन प्रदेश किरकोळ दुमाला वहिवाटी नाहीशा करण्याबाबत लघु संज्ञा, अधिनियम, १९५५, असे म्हणावे. व्याप्ति व

(२) तो दुसऱ्या राज्यांत घातलेले प्रदेश वगळून पुनर्रचनेपूर्वीच्या मुंबई राज्यांतील विलीन प्रदेशास सुरुवात. लागू आहे.

(३) तो, राज्य सरकार राजपत्रांतील अधिसूचनेद्वारे जी तारीख नेमील त्या तारखेस अंमलांत येईल.

२. (१) विषयांत किंवा संदर्भात एतद्विषय काहीं नसल्यास ह्या अधिनियमांतील,— व्याख्या.

(१) 'दुमाला वहिवाट' या संज्ञेचा अर्थ, विलिनीकरणापूर्वी त्या त्या वेळींच्या संस्थानिकाने किंवा विलिनीकरणानंतर राज्य सरकारने,

(१) गांवाचे, गांवाच्या भागाचे किंवा जमिनीचे कोणत्याहि इसमास दिलेले अनुदान किंवा अनुदान म्हणून दिलेली मान्यता, मग असे अनुदान जमीनमहसुलाची माफी दिलेल्या किंवा न दिलेल्या जमिनीच्या स्वरूपांतील असो किंवा तिचा संपूर्ण जमीनमहसूल किंवा जमीनमहसुलाचा हिस्सा याच्या अभिहस्तांकन स्वरूपांतील असो,

(२) कोणत्याहि इसमास, त्याने धारण केलेल्या कोणत्याहि जमिनीच्या संबंधांत, जमीनमहसूल वेण्याची संपूर्ण किंवा अंशतः दिलेले माफीचे अनुदान किंवा अनुदान म्हणून मान्यता, किंवा

(३) कोणत्याहि नावाने ओळखले जाणारे कोणत्याहि इसमास दिलेल्या नक्त नेमणुकीचे किंवा मालाच्या स्वरूपांतील नेमणुकीचे अनुदान किंवा अनुदान म्हणून मान्यता,

असा समजावा आणि तीत पुढील गोष्टींचा समावेश होतो—

(अ) पूर्वीच्या हिंदी संस्थानाच्या संस्थानिकाने, विलिनीकरणापूर्वी स्वतःच्या संस्थानांत त्याने खाजगी मिळकत म्हणून धारण केलेल्या कोणत्याहि जमिनीच्या बाबतीत स्वतःकडे राखून ठेवलेली किंवा उपभोगिलेली जमीनमहसुलाची कोणतीहि संपूर्णतः किंवा अंशतः माफी, आणि

*दिनांक १५ नोव्हेंबर १९५९ पर्यंत सुधारलेला.

(ब) तारीख २४ मार्च १९४७ ची हुजूर कचेरीची अधिसूचना सन १९४६-४७ चा क्रमांक टी. ३/८० य द्वारे प्रसिद्ध केलेल्या नियमान्वये (ज्यांचा हयात य पुढे "बडोदे गिरास नियम" असा उल्लेख केला आहे) नियमित केलेला वांटा किंवा जमिनीतील किंवा नक्त नेमगुकीसंबंधीचे गिरास हक्क ;

(२) 'दुमाला जमीन' ह्या संज्ञेचा अर्थ, दुमालाद्वारे दुमाला वहिवाटीअन्वये धारण केलेला गांव किंवा यथास्थिती, गांवाचा किंवा जमिनीचा भाग असा समजावा ;

(३) 'दुमालदार' ह्या संज्ञेचा अर्थ, दुमाला देणगी धारण करणारा इसम असा समजावा, आणि तीत अशा दुमाला वहिवाटीच्या कारणासाठी त्याचा सह-हिस्सेदार म्हणून मान्यता दिलेल्या इसमाचा समवेश होतो ;

(४) 'नेमलेली तारीख' ह्या संज्ञेचा अर्थ, हा अधिनियम ज्या तारखेस अंमलात येईल ती तारीख, असा समजावा ;

(५) वांटा किंवा गिरास यच्या बबतीत 'बारखली जमीन' ह्या संज्ञेचा अर्थ, बडोदे गिरास नियमान्वये जिवाई, जात धर्मादाय, देवस्थान, परिस्थान, वेचणिया, घरणिया, पसयता चाकरियात, धर्मादय चाकरियात, जात पसयता, कन्यादान किंवा बाधमजिया म्हणून धारण केलेली आणि कायम दुमाला वहिवाट म्हणून सजज्यांत आलेली किंवा नेमून दिलेली जमीन, असा समजावा ;

(६) "जमीन महसूल अधिनियम" या संज्ञेचा अर्थ, मुंबई जमीनमहसूल अधिनियम, १८७९, असा समजावा ;

(७) 'कलेक्टर' या संज्ञेत, ह्या अधिनियमान्वये कलेक्टरची कायें करण्यासाठी व त्याचे अधिकार चालविण्यासाठी राज्य सरकारने नेमलेल्या अधिकाऱ्याचा समवेश होतो ;

(८) 'समसेवेसाठीं ईनम' ह्या संज्ञेचा अर्थ, गांवातील लोकांना उपयुक्त अशी सेवा करण्याच्या कारणासाठी धारण केलेली दुमाला देणगी असा समजावा, आणि तीत अशा सेवेची आवश्यकता असण्याचे बंद झाले असेल अशा बबतीत देखील अशा सेवेसाठी धारण केलेल्या दुमाला देणगीचा समवेश होतो ;

(९) 'रूपांतरित तडजोड' ह्या संज्ञेचा अर्थ, वतनस लागू असलेल्या विधिअन्वये केलेली व कायम अशी आणि वतनाला जोडून असलेल्या कामगिऱ्या बजावण्याच्या जबाबदारीतून (वतन) धारकाला, त्याच्या वारसांना आणि उत्तराधिकार्यांना मुक्त करणारी तडजोड, असा समजावा ;

(१०) 'गिरासिय' ह्या संज्ञेचा अर्थ, वांटा किंवा गिरास धारक, असा समजावा ;

(११) 'कनिष्ठ धारक' ह्या संज्ञेचा अर्थ, दुमालदारास रोख रक्कम किंवा मालच्या स्वरूपात आकारणी देणारा, परंतु खंड देऊन नव्हे, दुमाला जमीनधारक असा समजावा, आणि तीत अशा धारकाच्या किंवा त्याच्या भावंटांच्या अशा जमीनधारकाचा समवेश होतो ;

(१२) 'विलनीकरण' ह्या संज्ञेचा अर्थ, पूर्वीच्या हिंदी संस्थानच्या संस्थानिकांनी अशा संस्थानाच्या राज्यकारभारासाठींची व त्याच्या संबंधातील संपूर्ण क्षेत्राधिकार आणि अधिकार चालविण्याचे बंद करणे आणि अशा संस्थानाचे प्रशासन सन १९३५ चा भारत शासन अधिनियम याने कलम २९० अ यान्वये पुनर्रचनेपूर्वीच्या मुंबई राज्याकडे हस्तांतरित करणे, असा समजावा ;

(१३) वांटा किंवा गिरास यच्या बबतीत 'कायम कूळ' ह्या संज्ञेचा अर्थ, वांटा किंवा गिरास जमीन किंवा जिवाई जमीनधारक आणि अशा जमिनीवर कायम कुळवहिव्हाटीचा हक्क असलेला इसम, असा समजावा ;

(१४) 'विहित केलेले' या संज्ञेचा अर्थ, ह्या अधिनियमान्वये केलेल्या नियमान्वये विहित केलेले, असा समजावा ;

(१५) 'वांटा' किंवा 'गिरास' ह्या संज्ञेचा अर्थ, बडोदे गिरास नियमान्वयेच्या उपबंधांत अनुसरून गिरासियाने वांटा किंवा गिरास म्हणून धारण केलेली जमीन, असा समजावा ;

(१६) 'वतन' ह्या संज्ञेचा अर्थ, सामान्यतः कुळकर्णी या नांवाने ओळखण्यांत येणाऱ्या किंवा तशाच इतर कोणत्याहि नांवाने ओळखण्यांत येणाऱ्या गांव हिशोबनिसाच्या हुद्याशी संबंध असलेले वतन म्हणून किंवा सामान्यतः सरदेशमुख, देशमुख, देशपांडे किंवा देसाई या नांवाने ओळखण्यांत येणाऱ्या किंवा तशाच इतर कोणत्याहि नांवाने ओळखण्यांत येणाऱ्या जिल्हा (परगणा) अधिकाऱ्याच्या हुद्याशी संबंध असलेले वतन म्हणून धारण केलेली दुमाला देणगी असा समजावा, सग अशा वतनाच्या संबंधांत कोणतीहि रूपांतरित तडजोड करण्यांत आलेली असो किंवा नसो.

(२) ह्या अधिनियमांत वापरलेल्या परंतु व्याख्या न केलेल्या इतर शब्दांचे किंवा शब्दप्रयोगांचे अर्थ जमीनमहसूल अधिनियमांत दिलेल्या अर्थाप्रमाणेच असतील.

(३) दुमाला वहिवाटीस आनुषंगिक असलेल्या गोष्टीसंबंधी ह्या अधिनियमांत असलेले उल्लेख हे ह्या अधिनियमान्वये दुमाला वहिवाटी रद्द करण्यांत आल्या असल्या तरीहि, नेमलेल्या तारखेच्या निकटपूर्वी अंदाजांत असलेल्या आनुषंगिक गोष्टीसंबंधीचे उल्लेख आहेत असे समजून त्याप्रमाणे त्याचा अर्थ वाचतात असा पाहिजे.

(४) जर—

(१) कोणतीहि जमीन दुमाला जमीन आहे किंवा कसे ;

(२) कोणतीहि दुमाला देणगी हे जमिनीचे अनुदान आहे किंवा जमीनमहसूलच्या स्वरूपातील देणगी आहे किंवा बोही प्रकारची देणगी आहे किंवा जमीनमहसूल भरण्याच्या संपूर्णतः किंवा अंशतः माफीच्या स्वरूपांत आहे किंवा नाही ;

(३) कोणतीहि दुमाला देणगी ही समाजसेवेसाठीचे इनाम किंवा वतन आहे किंवा कसे ;

(४) कोणत्याहि वतनाच्या बाबतींत रूपांतरित तडजोड करण्यांत आली की नाही ;

(५) दुमाला वहिवाटीअन्वये धारण केलेली कोणतीहि जमीन ही सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या अनुज्ञेनिवाय दुसऱ्याच्या नांवें करून देण्याजोगी आहे किंवा नाही ;

(६) कोणतीहि दुमाला देणगी ही वंशपरंपरागत चलत आलेली आहे किंवा दुमालदाराच्या हयातीपुरती आहे ; किंवा

(७) कोणत्याहि इसम हा कनिष्ठ धारक आहे की कायम कूळ आहे ;

याबाबत कोणत्याहि प्रश्न उद्भवल्यास, राज्य सरकारने त्या प्रश्नाचा निर्णय दिला पाहिजे आणि असा निर्णय अखेरचा असेल :

परंतु, राज्य सरकारस कडिका (१), (२), (३), (४), (५), (६) आणि (७) यांपैकी कोणत्याहि कडिकान्वये उद्भवणाऱ्या प्रश्नांचा निर्णय देण्याचा अधिकार कोणत्याहि अधिकृत अधिकाऱ्याकडे सौंपविता येईल आणि अशा अधिकाऱ्याचा निर्णय हा, राज्य सरकारकडे करण्यांत येणाऱ्या अपिलास अधीन राहून, अखेरचा असेल.

३. (१) ह्या अधिनियमांतली कोणत्याहि शक्यकर—

(अ) देवस्थान इनाम, किंवा धार्मिक किंवा धर्मार्थ संस्थांनी धारण केलेली इनाम ;

(ब) वतन खेरीजकरून, विलनीकरणापूर्वी त्यावेळच्या शासनाधिकाऱ्यास उपयुक्त असलेल्या आणि विलनीकरणांतर राज्य सरकारास उपयुक्त असल्याचे चालू राहिलेल्या सेवेबद्दल धारण केलेल्या दुमाला देणगा ;

(क) पूर्वीच्या हिंदी संस्थांच्या माजी नोकरास त्याने अशा संस्थानासाठी बजावलेल्या सेवेचा मोबदला म्हणून दिलेले कोणतेहि निवृत्तिवेतन ;

(ड) ज्याच्या पासून कोणत्याहि फायदा मिळविण्याचा हेतु नाही अशा शाळा, महाविद्यालये, रुग्णालये, दवाखाने, धार्मिक किंवा धर्मदय संस्था किंवा इतर सार्वजनिक बांधकाम करण्यासाठी विलनीकरणापूर्वी त्या वेळच्या संस्थानिकाने दिलेल्या महसुलाची माफी असलेल्या जागा ;

विवक्षित

प्रकारच्या

दुमाला

देणग्यांना

अधिनियम

लागू नसणे.

(इ) तारीख १९ एप्रिल १९५४ ची राजनैतिक व सेवा विभागाची सरकारी अधिसूचना क्रमांक एफ्सीके-१०५३ हीत प्रसिद्ध केलेले कोल्हापूरच्या सरजांभी जहागीरदारांच्या सरजांभांच्या तडजोडीबाबतचे नियम याअन्वये देण्याजोग्या रकमा ;

(फ) अनुसूचीत निर्दिष्ट केलेल्या अधिनियमांपैकी कोणत्याहि अधिनियमाचे उपबंध लागू असलेले भूसत्ताप्रकार ;

यांना लागू असणार नाही.

(२) जेव्हा बतनास जोडून असलेल्या चाकरीबद्दल आणि सरकारास उपयुक्त अशा इतर कोणत्याहि चाकरीबद्दल एकावी दुमाला देणगी संयुक्तपणे धारण केलेली असेल तेव्हा, ह्या अधिनियमाच्या प्रयोजनाकरिता, राज्य सरकारने, त्यास योग्य वाटेल अशी चौकशी केल्यानंतर, दुमाला देणगीचा कोणता भाग बतनास जोडून असलेल्या चाकरीबद्दल धारण केलेली दुमाला देणगी म्हणून समजण्यांत आला पाहिजे आणि अशा देणगीचा कोणता भाग सरकारोपयोगी इतर कोणत्याहि चाकरीबद्दल धारण केलेली दुमाला देणगी म्हणून समजण्यांत आला पाहिजे या बाबत निर्णय दिला पाहिजे.

स्पष्टीकरण :—त्या कलमाच्या कारणासाठी धार्मिक किंवा धर्मादाय संस्थेने धारण केलेले इनाम म्हणजे, धार्मिक किंवा धर्मादाय संस्थेसाठी विलिनीकरणापूर्वी त्या वेळच्या शासनाधिकार्याने दिलेले किंवा देणगी म्हणून मान्यता दिलेले आणि विलिनीकरणापूर्वी संबंधित भारतीय संस्थानांत याबाबत ठेवलेल्या कागदपत्रांत तसे इनाम म्हणून दाखल केलेले इनाम होय.

दुमाला देणग्या व त्याच्या संबंधातील हक्क व बोजे रद्द करणे.

४. विलीन प्रदेशांतील कोणत्याहि दुमाला देणगीस त्या त्या वेळी लागू असलेला कोणताहि रिवाज, तडजोड, अनुदान, कबलायत, सनद, आदेश, नियम, अधिसूचना किंवा बटहुकूम यांत किंवा न्यायालयाचा कोणताहि हुकुमनामा किंवा आदेश किंवा कोणताहि विधि यांत कोणताहि मजकूर असला तरीहि, नेमलेल्या तारखेपासून व तारखेस—

(१) सर्व दुमाला देणग्या ह्या नाहीशा करण्यांत आल्या आहेत असे समजले पाहिजे ;

(२) ह्या अधिनियमान्वये स्पष्टपणे जी तरतूद केली असेल ती खेरीजकडून अशा दुमाला देणग्यांच्या बाबतींत उक्त तारखेस वैधरीत्या अस्तित्वांत असलेले सर्व हक्क आणि अशा दुमाला देणग्यांशी संबंधित असलेल्या सर्व गोष्टी ह्या नाहीशा करण्यांत आल्या आहेत असे समजण्यांत आले पाहिजे.

दुमाला जमिनीची जमीन महसूल देण्याबाबतची जबाबदारी.

५. ह्या अधिनियमाच्या इतर उपबंधांस अधीन राहून, सर्व दुमाला जमिनी उक्त जमीनमहसूल अधिनियमाचे उपबंध व त्याअन्वये केलेले नियम यांस अनुसरून जमीनमहसूल देण्यास पात्र आहेत व असतील आणि बिनदुमाला जमिनीसंबंधीचे उक्त अधिनियमाचे उपबंध व नियम हे अशा जमिनींना लागू असतील.

समाजसेवेसाठीचे इनाम म्हणून धारण केलेल्या

दुमाला जमिनीच्या संबंधातील भोगवट्याचे हक्क.

६. समाजसेवेसाठीचे इनाम म्हणून धारण केलेल्या दुमाला जमिनीच्या बाबतींत—

(अ) जर अशा जमीन दुमालादारांच्या प्रत्यक्ष कबजांत असेल किंवा कनिष्ठ धारक खेरीजकडून त्यांच्यामार्फत किंवा त्यांच्याकडून धारण करणाऱ्या इसमाच्या कबजांत असेल तर, असा दुमालदार हा, आणि

(ब) जर अशा जमीन कनिष्ठ धारकाच्या कबजांत असेल तर असा कनिष्ठ धारक हा,

त्याने धारण केलेल्या अशा जमिनीच्या संबंधाने राज्य सरकारास जमीनमहसूल देण्याबद्दल प्रथमतः जबाबदार असेल आणि त्यास जमीनमहसूल अधिनियम किंवा त्याअन्वये केलेले नियम यांनुसार खातेदार म्हणून अशा जमिनीसंबंधाने सर्व हक्क असतील आणि तो अशा जमिनीसंबंधाने सर्व जबाबदाऱ्यांना पात्र असेल.

परंतु, जर चाकरी न बजावल्याबद्दल अशा दुमाला देणगीच्या शर्तीअन्वये अशी जमीन परत घेण्याजोगी असेल तर, यथास्थिति, दुमालदार किंवा कनिष्ठ धारक हा, त्याने अशा जमिनीच्या संपूर्ण आकारणीच्या सहापट रकमेइतके भोगाधिकार मूल्य विहित केलेल्या मुदतीत राज्य सरकारला दिल्यावर त्यास अशा जमिनीच्या बाबतीत खातेदार म्हणून सर्व हक्क मिळण्याचा हक्क असेल :

तसेच, जर अशी जमीन, दुमाला देणगीच्या शर्तीअन्वये सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या परवानगीशिवाय दुसऱ्याच्या नावे करून देतां घेण्याजोगी नसेल तर, कलेक्टरच्या परवानगीशिवाय आणि राज्य सरकार सामान्य किंवा विशेष आदेशाद्वारे निर्णय करून विहित करील अशी रक्कम दिल्याशिवाय, हस्तांतरित करतां येणार नाही किंवा मोजमाप करून तिची वांटणी करतां येणार नाही.

७. वतनान्वये धारण केलेली जमीन याद्वारे परत घेण्यांत येत आहे आणि ती (वतन) धारण वतनान्वये करणारास पुढील उपबंधानुसार परत देण्यांत आली पाहिजे:—

(१) वतनाच्या बाबतीत, जर रूपांतरित तडजोडीप्रमाणे अशा वतनास जोडून असलेल्या जमिनीचे हस्तांतरण करण्याची परवानगी असेल तर, कोणतेहि भोगाधिकार मूल्य व देतां धारण करणारास ती जमीन परत देण्यांत आली पाहिजे ;

(२) ज्यास कंडिका (१) लागू नाही अशा वतनाच्या बाबतीत वतनास जोडून असलेली जमीन, अशा जमिनीच्या पूर्ण आकारणीच्या रकमेच्या बारापटीइतकी रक्कम भोगाधिकार मूल्य म्हणून विहित केलेल्या मुदतीच्या आंत भरल्यावर, धारण करणारास परत देण्यांत आली पाहिजे :

परंतु, वतनान्वये धारण केलेली जी जमीन, वतनासंबंधीचीं कायें करणाऱ्या इसमाची उपलब्धि म्हणून नेमून देण्यांत आलेली नसेल त्या जमिनीच्या बाबतीत, ती परत मिळण्यासाठी धारण करणाराने, अशा जमिनीच्या पूर्ण आकारणीच्या रकमेच्या सहापटीइतकी रक्कम भोगाधिकार मूल्य म्हणून उपरिनिर्दिष्ट मुदतीच्या आंत भरली पाहिजे ;

(३) कंडिका (२) अन्वये परत दिलेल्या जमिनीच्या भोगवट्याचे, कलेक्टरच्या आगाऊ संजूरी-वाचून व राज्य सरकार साधारण किंवा विशेष आदेशाद्वारे ठरवील अशी रक्कम भरल्याशिवाय, हस्तांतर करतां येणार नाही किंवा मोजमाप करून वांटणी करतां कामा नये.

स्पष्टीकरण.—ह्या कलमाच्या प्रयोजनाकरितां 'धारक' या संज्ञेत,—

(१) वतनान्वये जमीन धारण करणारा दुमालेदार, व

(२) ज्या वतनाच्या बाबतीत रूपांतरित तडजोडीप्रमाणे वतनास जोडून असलेली जमीन हस्तांतरित करतां येते त्या वतनाच्या बाबतीत ज्या इसमाकडे त्या त्या वेळीं अशा जमिनीची मालकी निहित असेल तो इसम,

यांचा समावेश होतो.

८. (१) वांटा किंवा गिरास यांत,—

(१) बारखली जमीनखेरीजकरून इतर जमिनीच्या बाबतीत,—

(अ) जर अशी जमीन गिरासियाच्या प्रत्यक्ष कबजांत असेल किंवा गिरासियामार्फत किंवा त्याच्याकडून धारण करणाऱ्या कायम कुळाखेरीज इतर इसमाच्या कबजांत असेल तर, असा गिरासिया हा, व

(ब) जर अशी जमीन कायम कुळाच्या कबजांत असेल तर, असे कायम कूळ हे,

(२) जिवाई जमीन म्हणून धारण केलेल्या बारखली जमिनीच्या बाबतीत,—

(अ) जर अशी जमीन ती धारण करणाराच्या (ज्याला यांत यापुढे जिवाईदार असें उल्लेखिलेले आहे) प्रत्यक्ष कबजांत असेल किंवा जिवाईदारामार्फत किंवा त्याच्याकडून धारण करणाऱ्या कायम कुळाखेरीज इतर इसमाच्या कबजांत असेल तर असा जिवाईदार हा,

(ब) जर अशी जमीन कायम कुळाच्या कबजांत असेल तर, असे कायम कूळ हे,

धारण
केलेल्या
जमिनीच्या
बाबतीत
भोगवट्याचे

वांटा किंवा
गिरासच्या
बाबतीत
कोणास
खातेदार
इसम
समजावें तें.

(३) देवस्थान व परिस्थान जमीन किंवा सरकारीपयोगी सेवेकरिता धारण केलेली जमीन खेरीज करून कोणत्याही इतर बारखली जमिनीच्या बाबतीत, अशा जमीन धारण करणारा हा, त्याने धारण केलेल्या जमिनीच्या संबंधात राज्य सरकारास देणे असलेला जमीनमहसूल भरण्याबद्दल प्रथमतः जबाबदार असेल व त्यास जमीनमहसूल अधिनियम व त्यान्वये केलेले नियम यांन्वये खातेदार म्हणून अशा जमिनीसंबंधाने सर्व हक्क असतील आणि तो अशा जमिनीसंबंधाने असलेल्या सर्व जबाबदाऱ्यांस पात्र असेल :

परंतु, कडिका (१), उप-कडिका (ब) व कडिका (२), उप-कडिका (ब) यांत उल्लेख केलेल्या जमिनीच्या बाबतीत, कायम कुळास, त्याने अशा जमिनीच्या संपूर्ण भूवापन आकारणीच्या सहाय्येइतके भोगाधिकार मूल्य, यथास्थिति, गिरासदार किंवा जिझाईदार यांस विहित केलेल्या रीतीने दिल्यानंतर त्यास खातेदाराचे हक्क प्राप्त होतील :

तसेच, कडिका (३) मध्ये उल्लेख केलेल्या बारखली जमिनीच्या बाबतीत, जर अशा जमीन धर्मादाय चाकरियात किंवा पलायता चाकरियात म्हणून धारण केलेली असेल व जर ती बडोदे गिरास नियमांच्या अर्थानुसार कायम स्वरूपाची दुमाला भरताना, अशा जमीन धारण करणारास, अशा जमिनीच्या संपूर्ण भूवापन आकारणीच्या रकमेच्या सहाय्येइतकी रकम त्याने भोगाधिकार मूल्य म्हणून राज्य सरकारला दिल्यानंतर, त्यास खातेदाराचे हक्क प्राप्त होतील.

(२) धर्मादाय चाकरियात किंवा पलायता चाकरियात जमीन धारण करणारास दिलेल्या व बडोदे गिरास नियमांच्या अर्थानुसार कायम स्वरूपाची दुमाला नसलेल्या जमिनीचे भोगाधिकार हे, कलेक्टरच्या आगाऊ संजुरीवांचून व राज्य सरकार सामान्य किंवा खास आदेशाद्वारे ठरवील अशी रक्कम भरल्यावांचून, हस्तांतरित करता येणार नाहीत किंवा त्याची सोजून मापून वाटणी करता कामा नये.

९. कलमें ६, ७ किंवा ८ चे उपबंध लागू नसलेल्या दुमाला जमिनीच्या बाबतीत—

(अ) जर अशा जमीन दुमालेदाराच्या प्रत्यक्ष कब्जात असेल किंवा कनिष्ठ धारण करणाऱ्या व्यतिरिक्त त्याच्यानाफेत किंवा त्याच्याकडून धारण करणाऱ्या इतर इसबाच्या कब्जात असेल तर, असा दुमालेदार हा, व

(ब) जर अशा जमीन कनिष्ठ धारकाच्या कब्जात असेल तर, असा कनिष्ठ धारक हा, त्याने धारण केलेल्या जमिनीच्या संबंधात राज्य सरकारास देणे असलेला जमीनमहसूल भरण्याबद्दल प्रथमतः जबाबदार असेल व त्यास जमीनमहसूल अधिनियम किंवा त्यान्वये केलेले नियम यांन्वये खातेदार म्हणून अशा जमिनीसंबंधाने सर्व हक्क असतील आणि तो अशा जमिनीसंबंधाने असलेल्या सर्व जबाबदाऱ्यांस पात्र असेल :

परंतु, जर दुमाला जमिनीच्या संबंधात दुमाला अनुदान हे, जमीनमहसूल भरण्याची माफी देऊन किंवा माफी न देता दिलेल्या जमिनीच्या स्वरूपातील अनुदान असेल तर, यथास्थिति, दुमालेदार किंवा कनिष्ठ धारक यास, त्याने भूवापन म्हणून अशा जमिनीच्या पूर्ण आकारणीच्या रकमेच्या सहाय्येइतकी रकम भोगाधिकार मूल्य म्हणून विहित केलेल्या सुद्धेतीच्या आंत राज्य सरकारास दिल्यावर त्यास खातेदार म्हणून अशा जमिनीसंबंधाने सर्व हक्क असतील :

तसेच, जर दुमाल्याच्या बातीन्वये अशा जमीन सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या परवानगीवांचून विकतां प्रेषणाजोगी नसेल तर तिचे खाते, कलेक्टरच्या आगाऊ संजुरीवांचून व राज्य सरकार सामान्य किंवा खास आदेशाद्वारे ठरवील अशी रक्कम भरल्यावांचून, हस्तांतरित करता येणार नाही किंवा सोजून मापून वाटणी करता कामा नये.

१०. (१) जर कलमें ६, ७, ८ किंवा ९ अन्वये कोणत्याही जमिनीच्या संबंधात राज्य सरकारला भोगाधिकार मूल्य देण्यास जबाबदार असलेला कोणताही इसबा विहित केलेल्या सुद्धेतीत अशा रक्कम देण्यांत कसूर करील तर, तो त्या जमिनीचा अनधिकृतपणे भोगवटा करित आहे असे समजण्यांत येईल व जमीन महसूल अधिनियमाच्या उपबंधानुसार संक्षिप्तरीत्या चौकशी करून तो घालवून दिला जाण्यास पात्र असेल.

कलम ६, ७
किंवा ८ लागू
नसलेल्या
दुमाला
जमिनीच्या
बाबतीत
भोगवट्याचे
हक्क.

भोगाधिकार
मूल्य
देण्यांत कसूर
केल्याचा
परिणाम.

(२) जर कलम ८ अन्वये कोणत्याहि जमिनीच्या संबंधांत यथास्थिति गिरासियास किंवा जिवाईदारास भोगाधिकार मूल्य देण्यास जबाबदार असलेला कोणताहि इसम, ते विहित केलेल्या मुदतींत देण्यांत कसूर करील तर, जमीनमहसुलाची थकबाकी म्हणून ते वसूल करता येईल व अशा रीतीने वसूल केलेली रक्कम यथास्थिति गिरासियास किंवा जिवाईदारास दिली पाहिजे.

११. कोणत्याहि दुमाला जमिनीच्या हद्दींत असलेले सर्व सार्वजनिक रस्ते, भल्या व वाटा, त्यांवरील दुमाला किंवा त्यांच्याजवळील सर्व पूल, खर, धरणे व कुंपणे, भरतीच्या पाण्याच्या खुणेच्या खालील समुद्राचा, जमिनींत बांदाराचा व खाड्यांचा तळ व नद्या, ओढे, नाले, सरोवरे, चिहरी व तळीं यांचीं पात्रे व सर्व कालवे व पाण्याचे असलेले प्रवाह व सांचलेले व वहाते पाणी, व ज्यावर घरे बांधलेलीं नाहीत अशा सर्व गांधाण जमिनी व (घरे सर्व सार्वजनिक रस्ते बांधण्याचा किंवा इतर बिनशेतकीच्या प्रयोजनासाठीं उपयोगांत आणलेल्या जमिनी खेरीजकडून) सर्व जमिनी वगैरे पडती व शेतकीच्या लागवडीस न आणलेल्या जमिनी हीं सर्व, त्यांत किंवा त्यांवर दुमालेदाराव्यतिरिक्त इतर कोणत्याहि इसमाचे कोणतेहि हक्क प्रस्थापित करण्यांत येतील ते खेरीजकडून व त्या त्या वेळीं अंमलांत निहित असलेला इतर विधि यान्वये अथवा जी कोणताहि तारखेच्या अटीत ती खेरीजकडून, राज्य सरकारमध्ये होणे. निहित होतील व त्यांत किंवा त्यावर असलेल्या किंवा त्यांच्या असलेल्या सर्व हक्कांसह ती राज्य सरकारची मालमत्ता आहे असे समजले पाहिजे व अशा मालमत्तेच्या संबंधांत दुमालेदारास असलेले सर्व हक्क नाहीसे करण्यांत आले आहेत असे समजले पाहिजे व कलेक्टरने, राज्य सरकारच्या सामान्य किंवा खास आदेशांना अधीन राहून, त्यास योग्य वाटेल त्याप्रमाणे सार्वजनिक किंवा व्यक्तीचे वैधरीत्या अस्तित्वांत असलेले जाण्या-येण्याचे हक्क व इतर हक्क यांस नेहमी अधीन राहून त्यांची विल्हेवाट लावणे हे विधिसंमत असेल.

स्पष्टीकरण.—या कलमाचे प्रयोजनाकरितां नेमलेल्या तारखेच्या निकटपूर्वी लागोपाठ तीन वर्षांच्या मुदतींत जर जमीन कसण्यांत येत नसेल तर ती लागवडीस न आणलेली जमीन आहे असे समजण्यांत आले पाहिजे.

१२. भारतीय जंगल अधिनियम, १९२७, किंवा त्या त्या वेळीं अंमलांत असलेला कोणताहि इतर विधि झाडांवरील यान्वये खास राखून ठेवण्यांत आलेल्या झाडांवरील हक्क राज्य सरकारमध्ये निहित होईल. अशा झाडांत हक्क कोणताहि करार, इनामपत्र किंवा त्या त्या वेळीं अंमलांत असलेला विधि यान्वये जी झाडे किंवा ज्या झाडासंबंधीचा मालकी हक्क सरकारने हस्तांतरित केला नसेल त्या झाडांचा सभावेश होत नाही. व ह्या अधिनियमातील कोणत्याहि मजकुरासुद्धे भारतीय जंगल अधिनियम, १९२७, ह्याचे उपबंध ते दुसऱ्या राज्यांत घातलेले प्रवेश वगळून पुनर्रचनेपूर्वीच्या मुंबई राज्यांत ज्याप्रमाणे अंमलांत असतील त्याप्रमाणे दुमाला जमिनीतील जंगलांना लागू करण्याच्या राज्य सरकारच्या हक्कास कोणत्याहि प्रकारे बाध येणार नाही.

१३. हा अधिनियम किंवा त्या त्या वेळीं अंमलांत असलेल्या कोणत्याहि इतर विधि यांतील कोणत्याहि खाणी व उपबंधांमुळे, त्या त्या वेळीं अंमलांत असलेला कोणताहि करार, अनुदान किंवा विधि यान्वये, किंवा रुढीने खनिज किंवा विल्हेवाटीने किंवा सामान्यता मिळालेल्या दुमाला जमिनीतील खाणींवर किंवा खनिज पदार्थांवर पदार्थ कोणत्याहि दुमालेदारास विहित केलेल्या तारखेस जे हक्क असतील, त्या हक्कांना बाध येतो असे समजतां कामा नये. यांवरील हक्क.

१४. (१) कोणत्याहि जमिनीच्या किंवा गांवाच्या संबंध जमीनमहसुलाच्या किंवा त्याच्या भागाच्या जमीन अभिहस्तांकित स्वरूपांत असलेल्या दुमाला जमिनीच्या बाबतींत,—

(१) जर दुमाला जमीन नव्या वारसाकडे जाताना प्रत्येक वेळीं कोणताहि वजावट किंवा कपात कित दुमाला जमिनीबाबत न करतां वंशपरंपरेने चालू राहणारी असेल तर, अशा जमीनमहसुलाच्या रकमेच्या सातपटींइतकी नुकसान-भरपाई रक्कम,

महसुलाच्या
अभिहस्तां-
कित दुमाला
जमिनीबाबत
नुकसान-
भरपाई.

(२) जर दुमाला जमीन वंशपरंपरेनें चालू राहणारी परंतु नव्या वारसाकडे जातांना प्रत्येक वेळीं वजावट किंवा कपात केली जाण्यास अधीन असेल तर अशा जमीनमहसुलाच्या रकमेच्या पांचपटीइतकी रक्कम ; व

(३) जर दुमाला दुमालेदाराच्या हयातीपर्यंत चालू राहणारी असेल तर अशा जमीनमहसुलाच्या रकमेच्या तीनपटीइतकी रक्कम ;

दुमाला बहिवाट नाहीशी केल्याबद्दल नुकसानभरपाईदाखल ज्याच्या नांवें दुमाला जमीन करून दिली असेल त्यास दिली पाहिजे.

(२) पोट-कलन (१) च्या प्रयोजनकरितां, जमीनमहसुलाची रक्कम ही, नेदलेल्या तारखेच्या लगतपूर्वीच्या वर्षाबद्दल जमीनमहसुलाच्या ज्याच्या नांवें दुमाला जमीन करून दिली असेल त्यांत मिळालेली किंवा मिळण्याजोगी रक्कम असली पाहिजे.

रोकड किंवा मालाच्या भत्याच्या बाबतीत चावयाची नुकसान-भरपाई.

१५. (१) रोकड किंवा मालाच्या भत्याच्या स्वरूपातील दुमाला जमीनीच्या बाबतीत ज्याच्या नांवें दुमाला जमीन करून दिली असेल त्या इसबास नुकसानभरपाईदाखल पुढीलप्रमाणें रक्कम दिल्या पाहिजेत :—

(१) जर दुमाला जमीन नवीन वारसाकडे जातांना प्रत्येक वेळीं वजावट किंवा कपात न करतां वंशपरंपरेनें चालू राहणारी असेल तर, यथास्थिति, रोकड किंवा मालाच्या भत्याच्या किमतीच्या सातपटीइतकी रक्कम ;

(२) जर दुमाला जमीन वंशपरंपरेनें चालू राहणारी परंतु नवीन वारसाकडे जातांना ती प्रत्येक वेळीं वाड किंवा कपात केली जाण्यास अधीन असेल तर, यथास्थिति, रोकड रकमेच्या किंवा मालाच्या भत्याच्या किमतीच्या पांचपटीइतकी रक्कम ; किंवा

(३) जर दुमाला जमीन ज्या इसबाच्या नांवें ती दिली गेली असेल त्या इसबाच्या हयातीपर्यंत चालू राहणारी असेल तर, यथास्थिति, रोकड रकमेच्या किंवा मालाच्या भत्याच्या किमतीच्या तीनपटीइतकी रक्कम ;

परंतु, जर अनुदानाच्या (ग्रांटीच्या) शर्तीखाली कोणतीही नक्त नेमणूक किंवा मालाच्या स्वरूपातील नेमणूक—

(अ) विधवेला निर्वाहाच्या कारणासाठीं मिळाली असेल तर तिला त्यानंतर जितकी वर्षे ती हयात राहिल तितकी वर्षे अशा नेमणूकीच्या रकमेइतकी रक्कम दिली पाहिजे.

(ब) एखाद्या दुमालेदारास शिक्षणाच्या कारणाकरितां मिळाली असेल तर त्याला तत्सम मुदतीत आणि अनुदानांत असलेल्या तत्सम शर्तींना पात्र राहून अशा नेमणूकीच्या रकमेइतकी रक्कम दिली पाहिजे.

(क) दुमालेदार—

(१) अल्पवयी पुरुष असून त्यास मिळाली असेल तर तो एकवीस वर्षांच्या होईपर्यंत त्याला नेमणूकीच्या रकमेइतकी रक्कम दिली पाहिजे ;

(२) अविवाहित स्त्री असून तिला मिळाली असेल तर तिला तिच्या विवाह होईपर्यंत नेमणूकीच्या रकमेइतकी रक्कम किंवा या कलमाच्या उपबंधानुसार हिशोब करून आलेली रक्कम, यांपैकी जी कोणतीही रक्कम जास्त असेल ती रक्कम, दिली पाहिजे.

(ड) तारीख १ ऑगस्ट १९५८ पूर्वी विहित केलेल्या रीतीने राज्य सरकारकडे अर्ज केल्यानंतर राज्य सरकारला योग्य वाटेल अशी चौकशी (कोणतीही असल्यास) केल्यानंतर, ज्या दुमालेदारास ती मिळाली असेल त्याच्या बाबतीत राज्य सरकारची अशी खात्री होईल की, त्याला उत्पन्नाचे दुसरें कोणतेंहि

साधन नाही, किंवा त्यास कोणतेही इतर उत्पन्नाचे साधन असेल तर ते त्याच्या निर्वाहासाठी अपुरे आहे, किंवा वृद्धावस्था, मानसिक किंवा शारीरिक दौर्बल्य यामुळे किंवा इतर कारणांमुळे तो उदरनिर्वाहासाठी प्रयत्न करण्यास किंवा वाजवी रीतीने स्वतःचा उदरनिर्वाह चालविण्यास असमर्थ आहे तर, अशा दुमालेदारास नेमणुकीच्या रकमेइतकी अनुकंपा रक्कम, त्याच्या ह्यातीपर्यंत किंवा राज्य सरकारला अशा परिस्थितीत योग्य वाटेल इतक्या कमी मुदतीपर्यंत, दिली पाहिजे.

(२) पोट-कलम (१) च्या प्रयोजनासाठी रोकड रक्कम ही नेमलेल्या तारखेच्या लगतपूर्वीच्या वर्षाकरिता दुमालेदारास दिलेली किंवा देण्याजोगी रक्कम असेल व मालाच्या भत्याची किंमत ही, नेमलेल्या तारखेच्या लगतपूर्वीच्या वर्षासाठी दुमालेदारास दिलेल्या किंवा देण्याजोग्या मालाच्या भत्याची किंमत असली पाहिजे. अशी किंमत विहित केलेल्या रीतीने विहित करण्यांत येईल.

१६. कलम ११ मध्ये उल्लेख केलेल्या कोणत्याही मालमत्तेत कोणताही हक्क किंवा हितसंबंध असलेल्या कलम ११ कोणत्याही दुमालेदारास, जर तो असा कोणताही हक्क किंवा हितसंबंध त्यास होता असे कलेक्टरची खात्री मध्ये उल्लेख होईल अशा रीतीने सिद्ध करून दाखविले तर, मुदतीपर्यंत नुकसानभरपाई मिळण्याचा हक्क असला केल्या पाहिजे :-

(१) जर संबंधित मालमत्ता पडीत किंवा लागवडीखाली न आणलेली परंतु लागवडीखाली आणण्यास नुकसानयोग्य अशी जमीन असेल तर नुकसानभरपाईची रक्कम जमिनीच्या आकारणीच्या तिप्पटीपेक्षा अधिक भरपाई असता कामा नये :

परंतु, जर त्या जमिनीवर आकारणी केली नसेल, तर अशा नुकसानभरपाईची रक्कम, ही, त्याच प्रयोजनाकरिता उपयोगात आणलेल्या त्याच प्रकारच्या तेवढ्याच क्षेत्रफळाच्या जमिनीवर त्याच गांवात आकारण्यायोग्य आकारणीच्या रकमेपेक्षा अधिक असता कामा नये.

(२) जर संबंधित मालमत्ता ही जिच्यावर लोक जाण्यायेण्याचा हक्क उपभोगित आहेत, किंवा त्यांनी असा हक्क संपादन केला आहे किंवा तिच्यावर कोणत्याही व्यक्तीचा कोणताही वहिवाटीचा हक्क आहे अशी जमीन असेल तर, नुकसानभरपाईची रक्कम जमीनमहसूल अधिनियमान्वये केलेल्या नियमानुसार लागवडीखाली न आणलेल्या जमिनीवर त्या गांवात बसविण्याजोग्या वार्षिक आकारणीच्या रकमेपेक्षा जास्त असता कामा नये किंवा जर अशा नियमांत असा आकार बसविण्याची तरतूद केलेली नसेल तर, अशी रक्कम कलेक्टरच्या मताप्रमाणे दावेदाराने धारण केलेला हक्क किंवा हितसंबंध ह्याच्या बाजारांकमतीइतकी असली पाहिजे.

(३) जर त्या जमिनीवर कोणतीही झाडे किंवा इमले असतील तर नुकसानभरपाईची रक्कम, यथास्थिति, अशी झाडे किंवा इमले यांच्या बाजारांकमतीइतकी असली पाहिजे.

स्पष्टीकरण.—ह्या कलमाच्या प्रयोजनाकरिता "बाजारांकमत" या संज्ञेचा अर्थ, भूमि संपादन अधिनियम, १८९४, कलम २३, पोट-कलम (१) व कलम २४ यांचे उपबंध, हे उपबंध जेथे लागू करता येण्याजोगे असतील तेथेवर, त्यास अनुसरून अंदाज केल्याप्रमाणेची किंमत, असा समजला पाहिजे.

१७. (१) कलम १४, १५ किंवा १६ अन्वये नुकसान भरपाई मिळण्याचा हक्क असलेल्या कोणत्याही दुमालेदारास दुमालेदाराने त्या कलमान्वये त्यास मिळण्याजोगी नुकसानभरपाई रक्कम विहित करण्यासाठी विहित नुकसानकेलेल्या मुदतीच्या आंत कलेक्टरकडे लेखी अर्ज केला पाहिजे.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये अर्ज मिळाल्यानंतर कलेक्टरने जमीनमहसूल अधिनियमांत तरतूद केलेल्या रीतीने रीतसर चौकशी करून नुकसान भरपाईची रक्कम विहित करण्या निवाडा दिला पाहिजे. जेव्हा नुकसानभरपाईचे दावेदार सहभागीदार असतील तेव्हा कलेक्टरने आपला निवाडा देऊन नुकसानभरपाईची रक्कम त्या भागीदारांमध्ये वाटून दिली पाहिजे.

मालमत्तेतील
इतर
इसमाचे
हक्क रद्द
करणे
वगैरे बाबत
किवा हित-
संबंध
नुकसान-
भरपाई
देण्याची
रीत.

१८. (१) ह्या अधिनियमाच्या उपबंधांमुळे कोणत्याहि इसमाचे मालमत्तेतील कोणतेहि हक्क किवा हितसंबंध रद्द होऊन, नष्ट होऊन किवा त्यांत बदल होऊन त्याचे नुकसान झाले असेल आणि असे हक्क रद्द झाल्याबद्दल, ते नष्ट झाल्याबद्दल किवा त्यांत बदल झाल्याबद्दल नुकसानभरपाई देण्याची ह्या अधिनियमाच्या उपबंधांत तरतूद करण्यांत आली नसेल तर, अशा इसमास नुकसानभरपाईसाठी कलेक्टरकडे अर्ज करण्याचा अधिकार आहे.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये अर्ज कलेक्टरकडे विहित केलेल्या नमुन्यांत विहित केलेल्या मुदतींत केला पाहिजे. कलेक्टरने जमीनमहसूल अधिनियमांत तरतूद केलेल्या रीतीने रीतसर चौकशी केल्यानंतर भूमि संपादन अधिनियम, १८९४, कलम २३, पोट-कलम (१) व कलम २४ यांत तरतूद केलेल्या रीतीने व पद्धतीप्रमाणे नुकसानभरपाई विहित करणारा निवाडा दिला पाहिजे.

(३) ह्या कलमातील कोणत्याहि सज्जुरांमुळे, ज्या कोणत्याहि दुसऱ्या जमीनीस जमीनमहसूल देण्याची संपूर्ण किवा अंशतः भागी होती ती जमीन, जमीनमहसूल अधिनियमाच्या उपबंधानुसार संपूर्ण आकारणी देण्यास ह्या अधिनियमाच्या उपबंधांन्वये पात्र ठरविण्यांत आली आहे या सुवावर कोणत्याहि इसमास नुकसानभरपाई मिळण्याचा हक्क असणार नाही.

सन १८९४ चा
भूमि संपादन
अधिनियमाचे
उपबंध
निवाड्यास
लागू असणे.

१९. कलम १७ किवा १८ अन्वये दिलेला प्रत्येक निवाडा भूमिसंपादन अधिनियम, १८९४, कलम २६ यांत विहित केलेल्या नमुन्यांत असला पाहिजे व या अधिनियमाचे उपबंध, यथास्थिति, असा निवाडा देण्यास लागू असले पाहिजे.

कलेक्टरच्या
निवाड्या-
विरुद्ध अपील.

२०. मुंबई महसूल न्यायाधिकरण अधिनियम, १९३९, यांत कांहींहि असले तरी या अधिनियमान्वये रचना केलेल्या मुंबई महसूल न्यायाधिकरणाकडे कलेक्टरच्या निवाड्याविरुद्ध अपील करता येईल.

महसूल
न्यायाधि-
करणासमीर
काम
चालविण्याची
रीत.

२१. (१) मुंबई महसूल न्यायाधिकरणाने अपील करणारास व राज्य सरकारास नोटीस दिल्यानंतर अपिलावर निर्णय केला पाहिजे व आपल्या निर्णयाची नोंद केली पाहिजे.

(२) या अधिनियमान्वये अपिलाचा निर्णय करताना मुंबई महसूल न्यायाधिकरणाने, व्यवहार प्रक्रिया संहिता, १९०८, अन्वये, मूळ न्यायालयाने दिलेल्या हुकुमनाम्यावर किवा आदेशावर केलेल्या अपिलाचा निर्णय करताना न्यायालयाला जे अधिकार असतील ते सर्व अधिकार चालविले पाहिजेत व न्यायालय जो कार्यरीति अनुसरते तीच कार्यरीति अनुसरली पाहिजे.

मुदत.

२२. या अधिनियमान्वये मुंबई महसूल न्यायाधिकरणाकडे केलेले प्रत्येक अपील हे कलेक्टरच्या निवाड्याच्या तारखेपासून साठ दिवसांच्या मुदतींत केले पाहिजे. भारतीय मुदत अधिनियम, १९०८, कलम ४, ५, १२ व १४ यांचे उपबंध असे अपील दाखल करण्याच्या बाबतींत लागू होतील.

न्यायालय
शुल्क.

२३. न्यायालय शुल्क अधिनियम, १८७०, यांत कांहींहि असले तरी या अधिनियमान्वये मुंबई महसूल न्यायाधिकरणाकडे केलेल्या प्रत्येक अपिलावर विहित करण्यांत येईल अशा किमतीचा न्यायालय शुल्क मुद्रांक असला पाहिजे.

निवाड्याचे
व महसूल
न्यायाधि-
करणाच्या,
निकालाचे
निर्णायकत्व.

२४. मुंबई महसूल न्यायाधिकरणाकडे करावयाच्या अपिलास अधीन राहून कलेक्टरने केलेला निवाडा व मुंबई महसूल न्यायाधिकरणाने अपिलांत दिलेला निर्णय हे अखेरचे व निर्णायक असतील व त्यास कोणत्याहि न्यायालयांतील कोणत्याहि दाव्यांत किवा कामकाजांत हरकत घेता कामा नये.

२५. कलेक्टर व मुंबई महसूल न्यायाधिकरणपुढील या अधिनियमान्वये सर्व चौकशा व कामकाज चौकशी व ही, भारतीय दंड प्रक्रिया संहिता कलमें, १९३, २१९, २२८ यांच्या अर्थानुसार न्यायसंबंधी कामकाज कामकाज असल्याचे समजण्यांत आले पाहिजे. ही न्याय-संबंधी कामे समजणे.

२६. ह्या अधिनियमाच्या उपबंधान्वये देण्याजोगी नुकसानभरपाईची रक्कम हस्तांतरित कर्ज-विवक्षित रोख्यांच्या स्वरूपांत देण्याजोगी असेल व असे कर्जरोखे काढल्याच्या तारखेपासून त्यांवर दरसाल दरशेकडा बाबतीत तीन टक्के या दराने व्याज मिळेल व त्या कर्जरोख्यांची रक्कम, ते काढल्याच्या तारखेपासून बीस वर्षांच्या असेल ते खेरीजकरून मुदतीत, मुद्दल व व्याज यांच्या वार्षिक समान हप्त्यांनी परतफेड करण्याजोगी असेल. हे कर्जरोखे विहित नुकसान-भरपाईची करण्यांत येईल अशा दर्शनी किमतीचे व अशा नमुन्यांत असतील :

परंतु, कलम १५, पोट-कलम (१) याच्या परंतुकान्वये देण्याजोगी नुकसानभरपाईची रक्कम रोख रक्कम बेतां येईल. हस्तांतरित करण्याजोगी कर्ज-रोख्यांच्या स्वरूपांत देण्याजोगी असेल.

२७. (१) जेव्हां जेव्हां राज्य सरकारने अधिकृत केलेला अधिकारी ह्याबाबत तसे निदेश देईल दुमाले-तेव्हां तेव्हां, अशा दुमाला जमिनीच्या संबंधांत ज्याच्या नावे दुमाला जमीन दिली गेली आहे त्या इसमाने दारांनी ठेवलेले दफतर, त्याच्या किंवा निदेशांत निर्दिष्ट करण्यांत येईल अशा इतर अधिकाऱ्यांच्या स्वाधीन केलें अधिकृत पाहिजेत. अधि-

(२) जर दुमालेदार कोणतेहि असे दफतर हवाली करण्यांत वाजवी कारणाशिवाय कसूर करील तर काऱ्यांच्या त्यास, दोषी ठरविण्यांत आले असता, दोनशें रुपयेपर्यंत दंडाची शिक्षा होईल. असे कोणतेहि दफतर हवाली स्वाधीन करण्यांत कसूर करणे चालू ठेवल्याच्या बाबतीत ज्याच्या नावे दुमाला जमीन दिली गेली असेल त्या इसमास करणें. अशा पहिल्या कसुरीबद्दल त्यास दोषी ठरविण्यांत आले असता, असे करणें चालू राहिल्याच्या मुदतीतील प्रत्येक दिवसाबद्दल २५ रुपयेपर्यंत जादा दंडाची शिक्षा होईल.

२८. मुंबई कुळवहिवाट व शेत जमीन अधिनियम, १९४८, याचे कोणतेहि उपबंध हे कोणत्याहि दुमाला सन १९४८ जमिनीच्या बाबतीत किंवा जमीनदार व त्याची कुळे यांचे परस्पर हक्क व जबाबदाऱ्या यांच्या बाबतीत चा मुंबई लागू होण्यास ह्या अधिनियमाच्या कोणत्याहि उपबंधामुळे बाध येतो असे समजतां कामा नये ; चा अधिनियम मात्र उक्त उपबंध ह्या अधिनियमाच्या स्पष्ट उपबंधांशी कोणत्याहि रीतीने विसंगत नसतील तेथवरच ६७ याचे उपबंध ते अशा रीतीने लागू होण्यास बाध येणार नाही.

जमीनदार व कुळे यांच्या संबंधांना लागू असणे.

२९. राज्य सरकारास ह्या अधिनियमाचे उपबंध पार पाडण्याच्या कारणांसाठीं नियम करण्याचा नियम. अधिकार आहे. असे नियम आगाऊ प्रसिद्ध करण्याच्या शर्तीस अधीन असतील व कायम करण्यांत आल्या-नंतर राजपत्रांत प्रसिद्ध करण्यांत आले पाहिजेत.

३०. ह्या अधिनियमांतील कोणत्याहि मजकुरामुळे—

- (१) हा अधिनियम अंमलांत आल्याच्या तारखेपूर्वी दुगाला जमिनीसंबंधांत आनुषंगिक असलेल्या गोष्टी म्हणून आधीच पत्करलेल्या कोणत्याहि बंधनास किंवा जबाबदारीस, किंवा
- (२) अशा बंधनाच्या किंवा जबाबदारीच्या संबंधांतील कोणत्याहि कामकाजास किंवा उपायास, बाध येतो असें समजतां कामा नये व असें कोणतेहि कामकाज व उपाय, जणूं हा अधिनियम करण्यांत आलेला नाही अशा रीतीनें चालू ठेवतां किंवा अंमलांत आणतां येईल.

अनुसूचि

(कलम ३ पहा)

१. मुंबई विलीन प्रदेश आंकडिया सत्ताप्रकार नाहीसा करण्याबाबत अधिनियम, १९५३ (सन १९५३ चा मुंबई अधिनियम ४३).
२. मुंबई कौली व कटुबाण सत्ताप्रकार नाहीसा करण्याबाबत अधिनियम, १९५३ (सन १९५३ चा मुंबई अधिनियम ४४).
३. मुंबई विलीन प्रदेश (बडोदें मुळगिरास सत्ताप्रकार नाहीसा करण्यासंबंधी) अधिनियम, १९५३ (सन १९५३ चा मुंबई अधिनियम ४५).
४. मुंबई विलीन प्रदेश (बडोदें संस्थानांतील वतनें नाहीशी करण्यासंबंधी) अधिनियम, १९५३ (सन १९५३ चा मुंबई अधिनियम ४६).
५. मुंबई विलीन प्रदेश मतादारी सत्ताप्रकार नाहीसा करण्याबाबत अधिनियम, १९५३ (सन १९५३ चा मुंबई अधिनियम ४८).
६. मुंबई विलीन प्रदेश (जजिरा व भोर) खेती सत्ताप्रकार नाहीसा करण्याबाबत अधिनियम, १९५३ (सन १९५३ चा मुंबई अधिनियम ७१).
७. मुंबई ओखा मंडळ सलामी सत्ताप्रकार नाहीसा करण्याबाबत अधिनियम, १९५३ (सन १९५४ चा मुंबई अधिनियम १).
८. मुंबई विलीन क्षेत्रे व प्रदेश (जहागऱ्या नाहीसा करण्याबाबत) अधिनियम, १९५३ (सन १९५४ चा मुंबई अधिनियम ३९).